

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง และได้มีพืชพรรณหลายชนิดที่ขยายพันธุ์โดยวิธีธรรมชาติและได้กลายพันธุ์ซึ่งเป็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจสำหรับเกษตรกร เช่น ลำไย ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศจีนตอนใต้ ได้มีการกลายพันธุ์และขยายพันธุ์เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ตามประวัติลำไยของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ.2439 ได้มีชาวจีนผู้หนึ่ง นำลำไย 5 ต้น มาถวายเจ้าดารารัศมี จากลำไยโบราณในอดีตได้มีการขยายพันธุ์ลำไยโดยเฉพาะเมล็ด จึงทำให้เกิดการกลายพันธุ์ และมีการขยายแพร่พันธุ์ไปทั้งจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน จนปัจจุบันมีการปลูกลำไยในเขตภาคเหนือตอนบน มีพื้นที่ปลูกมากกว่า 6.9 แสนไร่ ให้ผลผลิตมากกว่า 5.5 แสนตัน ลำไยที่ปลูกเป็นการค้าในปัจจุบันนิยมปลูกพันธุ์อีดอ เพราะเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ทั้งในและต่างประเทศ (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1, 2547)

ในปี 2547 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีแห่งความปลอดภัยที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลหรือมาตรฐานของประเทศคู่ค้า ดังนั้น ระบบการจัดการคุณภาพ (Good Agricultural Practices : GAP) ลำไย จึงเป็นแนวทางที่เกษตรกรต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี ตรงตามมาตรฐานที่กำหนดผลผลิตสูง คู่คุณค่าการลงทุน กระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดเกิดความยั่งยืนทางการเกษตร และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ยิ่งสถานการณ์การค้าโลกที่แข่งขันกันรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งจากการที่ประเทศไทยได้เจรจาเปิดการค้าเสรี FTA (Free Trade Area) กับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมา มีผลให้ผลผลิตเกษตร ได้แก่ ผัก ผลไม้สด ที่ส่งออกไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี 2546 ส่งออกปริมาณ 25,137,296 กิโลกรัม มูลค่า 601,180,607 ล้านบาท ปี 2547 ปริมาณ 217,059,085 กิโลกรัม มูลค่า 3,432,778,971 ล้านบาท แม้การลดภาษีของสินค้าเกษตรหมวดดังกล่าวเป็น 0 % แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนก็ได้เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจผัก ผลไม้ ที่นำเข้าโดยเฉพาะศัตรูพืช สารพิษตกค้าง จนกระทั่งดำเนินการห้ามนำเข้าผลไม้สดมาแล้วตั้งแต่ปี 2545-2546 แต่จากการเจรจาปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องศัตรูพืช ข้อจำกัดการนำเข้ามะม่วงและทุเรียนและสารพิษตกค้างในลำไย เป็นต้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้

แก้ปัญหาและเจรจาปัญหาต่างๆจนสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ลดซื้อผ่อนปรน จนมีเหตุให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ของประเทศไทย และกระทรวงควบคุมคุณภาพและตรวจสอบกักกันโรคพืชของสาธารณรัฐประชาชนจีน (AQSIQ) ได้ลงนามในพิธีสารว่าด้วยข้อกำหนดด้านกักกันโรค และตรวจสอบสำหรับสินค้าไม้ผลเมืองร้อนที่จะส่งออกจากประเทศไทยไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน และสินค้าผลไม้ที่ส่งออกจากรัฐประชาชนจีนมายังประเทศไทย ภายหลังจากที่มีการลงนามซึ่งได้กำหนดชนิดของไม้ผลที่ประเทศไทยจะส่งออกไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนไว้ 5 ชนิด ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่ มังคุด ทูเรียนและมะม่วง (กรมวิชาการเกษตร,2547)

ในปี 2547 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้กำหนดให้เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร หรือ Food Safety Year โดยให้กรมวิชาการเกษตรดำเนินการจดทะเบียนและรับรองแหล่งผลิตตามระบบการจัดการคุณภาพพืชที่เน้นความปลอดภัยของสินค้าผักและผลไม้ส่งออก ต้องปราศจากสารพิษตกค้างโดยสิ้นเชิง (รักษาและอุดร, 2547) จากสถิติในปี 2547 ประเทศไทยได้ส่งออกลำไยปริมาณ 49,427 กิโลกรัม มูลค่า 838,965 ล้านบาท ปี 2548 (ม.ค.-ค.ค.) ปริมาณ 54,775 กิโลกรัม มูลค่า 867,463 ล้านบาท (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1, 2548) ปัจจุบันมีจำนวนแปลงลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ที่จดทะเบียนแหล่งผลิตพืช (GAP) สะสมถึงปีงบประมาณ 2549 วันที่ 31 พฤษภาคม 2549 จำนวน 48,773 แปลง เกษตรกรจำนวน 38,494 ราย พื้นที่ 258,112 ไร่ และมีจำนวนแปลงลำไยจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านการรับรองแหล่งผลิตพืช (GAP) สะสมถึงปีงบประมาณ 2549 วันที่ 31 พฤษภาคม 2549 จำนวน 33,494 แปลง เกษตรกรจำนวน 26,413 ราย พื้นที่ 177,526 ไร่ ซึ่งสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 กรมวิชาการเกษตรเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจประเมินแปลง GAP ลำไยทั้งหมด แต่เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการตรวจประเมินแปลง GAP ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน โดยที่เจ้าหน้าที่คือผู้ตรวจสอบ (Inspectors) เป็นเจ้าหน้าที่ของกรมวิชาการเกษตรที่ผ่านการฝึกอบรม ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของที่ปรึกษาของเกษตรกร(Adviser) ซึ่งเป็น GAP อาสา ที่ได้รับการอบรมจากผู้ตรวจสอบ จนสามารถให้คำปรึกษาเกษตรกรได้ ทั้งนี้มีสัดส่วน Inspector: Adviser: Farmer = 1: 25: (25 x 50) (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1,2549) จึงไม่พอเพียงที่จะตรวจรับรองในพื้นที่ความรับผิดชอบได้ทั่วถึง เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่และให้บริการในด้านต่างๆ ได้ทันกับความต้องการของเกษตรกร เช่น การตรวจเยี่ยมรับรองแปลงเกษตรกร หรือการเก็บผลผลิตลำไยดินและนำไปตรวจวิเคราะห์คุณภาพ เป็นต้น ดังนั้นจึงได้จัดอบรมที่ปรึกษาเกษตรกร เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของกรมวิชาการเกษตรในการปฏิบัติงาน สามารถดำเนินการจัดการของระบบเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยของตนเองและเพื่อนบ้านได้อย่างทั่วถึง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้งานสนับสนุนให้ความช่วยเหลือของนักวิชาการเกษตรเพื่อให้เกิดรูปแบบการ

พัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้สามารถลดภาระของนักวิชาการเกษตรลงจากการที่ต้องปฏิบัติงานเองเป็นการให้คำแนะนำ กำกับ และอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยแทน รวมทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพภายในตัวเกษตรกรต่อการพัฒนาการผลิตลำไยในด้านความรู้และทักษะในการคิดและปฏิบัติงาน เพิ่มขีดความสามารถในการวางแผนและสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองและท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและชัดเจน (กองฝึกอบรม, 2538)

จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 กรมวิชาการเกษตรได้สำรวจที่ปรึกษาเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมและได้ปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ปี พ.ศ. 2549 ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาในเรื่องความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรตลอดจนศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสามารถทราบถึงความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสม และนำผลการวิจัยที่ได้นำไปให้แก่สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 ของกรมวิชาการเกษตร เพื่อใช้วางแผนปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของที่ปรึกษาเกษตรกรในปัจจุบันและวิธีการสร้างที่ปรึกษาเกษตรกรในอนาคตเพื่อให้ได้ที่ปรึกษาเกษตรกรที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานเกษตรดีที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของที่ปรึกษาเกษตรกร กับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย
4. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาเกษตรกรในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถทราบถึงความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ ของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสม และจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยที่ได้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้วางแผนปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของที่ปรึกษาเกษตรกรในปัจจุบันและวิธีการสร้างที่ปรึกษาเกษตรกรในอนาคตเพื่อให้ได้ที่ปรึกษาเกษตรกรที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมต่อไป

สมมติฐานในการวิจัย

ลักษณะบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของที่ปรึกษาเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ก. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่ในการวิจัย กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ที่ปรึกษาเกษตรกร ที่ได้มอบหมายจากกรมวิชาการเกษตรให้ปฏิบัติงานให้คำปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย จำนวน 203 ราย จาก 6 อำเภอ และอีก 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอสันป่าตอง, อำเภอจอมทอง, อำเภอสารภี, อำเภอแม่วาง, อำเภอหางดง, อำเภอดอยเต่า และกิ่งอำเภอดอยหล่อ และนักวิชาการเกษตรที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตรวจรับรองแปลง GAP ลำไย จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย รวมประชากรตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 217 ราย

ข. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยตัวแปรอิสระและตัวแปรตามซึ่งตัวแปรที่นำมาศึกษามีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม จำนวน 15 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปลูกลำไย ขนาดพื้นที่ปลูกลำไย รายได้จากการขายผลผลิตลำไย รายได้ครัวเรือน เงินทุนในการผลิตลำไย จำนวนแรงงานในภาคเกษตร ความถี่ในการติดต่อกับนักวิชาการเกษตร ความถี่ในการได้รับการฝึกอบรมด้านผลิตลำไย สถานภาพการเป็นผู้นำทางสังคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเป็นอาสาสมัครให้กับหลายหน่วยงาน ระยะเวลาในการเป็นที่ปรึกษาเกษตรกร

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 ระดับการศึกษา
- 1.4 ประสบการณ์ในการปลูกลำไย

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 ขนาดพื้นที่ปลูกลำไย
- 2.2 รายได้จากการขายผลผลิตลำไย
- 2.3 รายได้ครัวเรือน
- 2.4 เงินทุนในการผลิตลำไย
- 2.5 จำนวนแรงงานในภาคเกษตร

3. ปัจจัยทางสังคม

- 3.1 ความถี่ในการติดต่อกับนักวิชาการเกษตร
- 3.2 ความถี่ที่ได้รับการฝึกอบรมปฏิบัติการให้คำปรึกษาแก่ที่ปรึกษาเกษตรกร
- 3.3 สถานภาพการเป็นผู้นำทางสังคม
- 3.4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
- 3.5 การเป็นอาสาสมัครให้กับหลายหน่วยงาน
- 3.6 ระยะเวลาในการเป็นที่ปรึกษาเกษตรกร

ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ
ของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับ
เกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับ
ลำไย ในจังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะ

ที่ปรึกษาเกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านการอบรมการเป็นที่ปรึกษาเกษตรกรจากหน่วยงานของกรมวิชาการเกษตรซึ่งที่ปรึกษาเกษตรกร หรือที่เรียกว่า GAP อาสา ทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยแก่เกษตรกรในพื้นที่

ความรู้ หมายถึง ความรอบรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยซึ่งได้รับจากการฝึกอบรมและจากแหล่งความรู้อื่น

ทัศนคติ หมายถึง สภาพจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นของที่ปรึกษาเกษตรกร(GAP: อาสา) ต่อเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย

การปฏิบัติ หมายถึง การที่ที่ปรึกษาเกษตรกร ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติตามเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย แก่ตนเองและของเกษตรกรในท้องถิ่นของตนเอง ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกรมวิชาการเกษตร

เกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย หมายถึง การผลิตลำไยที่ถูกต้องและเหมาะสม มีคุณภาพตรงตามมาตรฐาน ปลอดภัยจากสารพิษตกค้างและปลอดภัยต่อผู้บริโภค

นักวิชาการเกษตร หมายถึง นักวิชาการเกษตรจากหน่วยงานของสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 กรมวิชาการเกษตร จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจรับรองแปลงในอำเภอที่ดำรงตำแหน่ง รวมทั้งมีหน้าที่กำกับ ดูแล ช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่ที่ปรึกษาเกษตรกรที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้น ๆ

อายุ หมายถึง อายุเต็มของที่ปรึกษาเกษตรกรนับจำนวนเป็นปี

ระดับการศึกษา หมายถึง จำนวนปีที่เกษตรกรได้ศึกษาในโรงเรียน

ประสบการณ์ในการปลูกลำไย หมายถึง ระยะเวลาที่ปรึกษาเกษตรกรปลูกลำไย จนถึงวันที่สำรวจนับเป็นปี

ขนาดพื้นที่ปลูกลำไย หมายถึง จำนวนพื้นที่ปลูกลำไยที่ให้ผลผลิตแล้วของที่ปรึกษาเกษตรกรนับเป็นจำนวนไร่

รายได้จากการขายผลผลิตลำไย หมายถึง รายได้จากการขายผลผลิตลำไยที่เกษตรกรได้รับในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

รายได้ครัวเรือน หมายถึง รายได้ทั้งหมดของครอบครัวที่ปรึกษาเกษตรกรได้รับในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

เงินทุนในการผลิตลำไย หมายถึง เงินที่ใช้ลงทุนในการผลิตลำไยในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา

จำนวนแรงงานในภาคเกษตร หมายถึง จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตลำไยภายใน
ครอบครัวและแรงงานที่จ้าง

ความถี่ในการติดต่อกับนักวิชาการเกษตร หมายถึง จำนวนครั้งที่ที่ปรึกษาเกษตรกรได้รับ
การติดต่อประสานงานหรือการได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการเกษตรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสม
สำหรับลำไยในรอบปี

ความถี่ที่ได้รับการเข้ารับการฝึกอบรมด้านการผลิตลำไย หมายถึง จำนวนครั้งที่ที่ปรึกษา
เกษตรกรได้เข้ารับการฝึกอบรมหรือได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการเกษตรเกี่ยวกับเกษตรดีที่
เหมาะสมสำหรับลำไยในรอบปี

สถานภาพการเป็นผู้นำทางสังคม หมายถึง สถานภาพการเป็นผู้นำหรือการเคยเป็นผู้นำ
ของที่ปรึกษาเกษตรกร เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 เป็นต้น

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การได้รับข่าวสารของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดี
ที่เหมาะสมสำหรับลำไย เช่น จากวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร วารสาร เอกสาร เป็นต้น นับเป็นจำนวน
ครั้ง

การเป็นอาสาสมัครให้กับหลายหน่วยงาน หมายถึง การที่ที่ปรึกษาเกษตรกรได้ทำหน้าที่
เป็นอาสาสมัครให้กับหน่วยงานราชการอื่น ๆ อีก นอกเหนือจากการเป็นที่ปรึกษาเกษตรกร

ระยะเวลาการเป็นที่ปรึกษาเกษตรกร หมายถึง ระยะเวลาที่ที่ปรึกษาเกษตรกรได้เข้ามา
ปฏิบัติงานเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไย นับเป็นจำนวนปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved